

Назарук Е. Правовой статус руководителя местной прокуратуры в уголовном производстве. В статье рассматриваются особенности правового статуса руководителя местной прокуратуры в уголовном процессе. Правовой статус прокурора рассматривается как многоаспектное понятие, включающее общий правовой статус человека и гражданина, отраслевой правовой статус и специальный правовой статус, который регламентируется законодательством Украины, что определяет нормативно-правовое регулирование деятельности органов прокуратуры, как внутри системы ее органов, так и в сфере внеслужебных отношений работников прокуратуры. Определены общие положения руководства в органах прокуратуры. Разграничены понятия руководства и процессуального руководства в органах прокуратуры в сфере уголовного судопроизводства. Обосновано положение о том, что процессуальный руководитель следит за соблюдением законов в форме процессуального руководства, и процессуальному руководству не свойственны признаки административной деятельности, а наоборот его суть заключается в обеспечении выполнения задач уголовного судопроизводства. Определены основные аспекты реализации полномочий руководителя местной прокуратуры в сфере уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: правовой статус, прокурор, руководитель, местная прокуратура, уголовный процесс, процессуальный руководитель, уголовное производство.

Nazaruk O. Legal Status of the Head of the Local Prosecutor's Office in the Criminal Proceeding. The article deals with the peculiarities of the legal status of the Head of the local prosecutor's office in the criminal proceedings. The legal status of the prosecutor is investigated as a multidimensional concept that includes general legal status of a person and a citizen, special legal status, and sectoral legal status that are regulated by the legislation of Ukraine. The head's of the prosecution organizational and functional components have been singled out in the content of his legal status. The article determines common provisions of the management in the prosecution. The concepts of management and procedural guidance in the prosecution in criminal proceedings have been demarcated. The author substantiated the idea that the Procedure supervisor oversees the observance of law in the form of procedural supervision, and that such management does not perform typical administrative activity, but its responsibility is, first of all, to ensure the proper fulfillment of criminal proceedings tasks. The head of the local prosecutor's office must imply certain administrative arrangements directly to the criminal proceedings. Although these powers are regulated by the norms of criminal procedural law, they have the powers of organizational-managerial nature. The author lays emphasis on the necessity of amendments to the current criminal procedural legislation concerning the head's of the prosecution activity and functions in criminal proceedings.

Key words: legal status, the prosecutor, the head, the local prosecutor, criminal proceedings, procedural supervisor, criminal proceeding.

УДК 343.611.053.31

О. Старко

Час як обов'язкова ознака складу умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини

Статтю присвячено проблемі кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, зокрема досліджується зміст ознаки часу вчинення злочину. Висвітлюється наукова дискусія та обґрунтовується власна точка зору щодо визначення часових проміжків «під час пологів», «відразу після пологів». Період «під час пологів» – це проміжок часу, який триває з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини та закінчується із завершенням пологового процесу. Період «відразу після пологів» – це проміжок часу, початок якого настає з моменту завершення пологів (народження посліду), а момент закінчення визначається у кожному конкретному випадку, залежно від обставин справи. Протягом цих часових проміжків жінка-породілля (роділля) перебуває в особливому психофізичному стані, завдяки чому відповідальність за цей злочин пом'якшується.

Ключові слова: вбивство, матір, новонароджена дитина, під час пологів, відразу після пологів, особливий психофізичний стан.

Постановка наукової проблеми та її значення. У структурі умисних вбивств, умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, має незначну питому вагу (за період 1993–2005 рр. в середньому становить 0,6%), проте показники офіційної реєстрації цього виду вбивства відзначаються стабільністю протягом тривалого часу. Так, за період 1993–2005 рр. в Україні зареєстровано 370 умисних вбивств матір'ю своєї новонародженої дитини [1]. У 2006 р. зареєстровано 18 злочинів, у 2007 р. – 21, у 2008 р. – 16 [2], у 2013 р. – 12, у 2014 р. – 14, у 2015 р. – 15 злочинів [3].

Цей вид вбивства віднесено до умисних вбивств з пом'якшуючими обставинами (привілейованих складів). Підставою пом'якшення відповідальності є та обставина, що жінка (роділля, породілля) під час пологів або відразу після пологів перебуває у, так званому, особливому психофізичному стані, внаслідок чого у неї знижується здатність у повній мірі усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Однак цей стан не означає перебування жінки у стані неосудності чи обмеженої осудності. Водночас, чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України та роз'яснення Пленуму Верховного Суду України не містять конкретних і чітких орієнтирів змісту ознак «під час пологів», «відразу після пологів», сутності та критеріїв особливого психофізичного стану жінки – породіллі (роділлі). У зв'язку з цим низка питань щодо цих ознак є дискусійними у кримінально-правовій літературі.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемі кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, присвячено низку спеціальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених-криміналістів. Зокрема, це роботи Л. І. Глухарьової, Л. А. Остапенко, Т. А. Павленко, О. М. Попова, Л. І. Тіміної, Г. Шаріпової, О. В. Шевченко, Т. Д. Цибуленко та інших.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є з'ясування змісту ознаки часу вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини та її співвідношення з особливим психофізичним станом жінки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Обов'язковою ознакою умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (дітовбивства) є час вчинення злочину. При цьому статтею 117 КК України не визначено конкретних строків учинення злочину в часі, а лише зазначено: «...під час пологів або відразу після пологів».

Щодо визначення критерію «під час пологів» у теорії немає суттєвих розбіжностей, якщо не враховувати різні погляди вчених стосовно початку кримінально-правової охорони життя людини, з яким потрібно, на наш погляд, пов'язувати момент початку, зазначеного у диспозиції ст. 117 КК України, періоду «під час пологів». З медичної літератури відомо, що пологовий процес (пологи) включає три періоди: перший – період розкриття шийки матки, який може тривати до 18 год, другий – період зганняння плода, тривалість якого близько 2 год, третій – послідовий, що починається після народження плода і закінчується народженням посліду. Він є найкоротшим (5–30 хв.) [4, с. 177–184]. Таким чином, в аспекті розглядуваної статті, період «під час пологів» це проміжок часу, який триває не з моменту початку пологів, а з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини та закінчується із завершенням пологового процесу.

Випадки умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів (народження плода, послідового періоду), як свідчить практика, трапляються досить рідко. Переважна більшість дітовбивств учиняється якраз відразу після пологів. Водночас саме ця ознака у теорії тлумачиться неоднозначно і викликає певні труднощі (як вважають 70% із опитаних працівників прокуратури, у застосуванні даної норми [5, с. 30]).

Якщо питання про визначення початкового моменту даного періоду є зрозумілим, він настає після завершення пологів (народження посліду), то питання про момент закінчення цього проміжку часу – «відразу після пологів», є надто суперечливим.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я людини» дано коротке роз'яснення з цього приводу: «... вчинення цих дій через деякий час після пологів за відсутності кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115, тягне відповідальність за ч. 1 зазначеної статті». Тобто момент закінчення часового проміжку «відразу після пологів» чітко не визначено.

У науці сформувалися різні підходи щодо визначення цього періоду. Акушери, судові медики та юристи, які, у свою чергу, спираються на медичні дослідження, по-різному визначають його межі. Вчені-криміналісти О. Погодін та О. Тайбаков вважають, що даний період – це короткий проміжок часу після народження дитини і до виділення плаценти [6, с. 17]. Однак з такою думкою не можна

погодитись, оскільки виділення плаценти вважається пологамі. Але вони цілком праві, стверджуючи, що період «відразу після пологів» не може бути значно віддалений у часі від самих пологів, оскільки в такому випадку не буде відповідати критерію «відразу після пологів».

У літературі існує й інша позиція, прихильниками якої є А.Л. Карасова, О. В. Лукічов, М. О. Трясоумов [7, с. 15; 8, с. 11; 9, с. 11]. Вони вважають, що період «відразу після пологів» триває до моменту вжиття матір'ю заходів щодо життєво важливого догляду за дитиною. О. В. Лукічов конкретизує такі заходи – це відокремлення або перев'язування пуповини, миття дитини, годування тощо [9, с. 11]. Однак, на наш погляд, власне відокремлення пуповини не завжди можна віднести до таких заходів, оскільки жінка, відокремлюючи пуповину, перш за все, намагається відділити дитину від себе.

Деякі автори пропонують визначати цей часовий проміжок у годинах. Так, А. М. Красіков вважає, що в судовій медицині, коли йдеться про вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після них, акцентується увага на понятті новонародженості, яке визначається строком в одну добу [10, с. 44-45]. У зв'язку з цим, він робить висновок, що жінка перебуває в особливо тяжкому стані лише під час пологів або відразу після них, зокрема протягом однієї доби з моменту появи на світ немовляти. Однак, як видається, у даному випадку слід враховувати не критерій новонародженості, а тривалість особливого психофізичного стану жінки, який може тривати понад добу.

Іншої позиції дотримується О. М. Попов. Він зазначає, що в медицині найближчі 2-4 год. після пологів виділяють особливо і відзначають як ранній післяпологовий період, із закінченням якого починається пізній післяпологовий період. Тому, на думку О. М. Попова, правильно під терміном «відразу після пологів» розуміти проміжок часу, що збігається з раннім післяпологовим періодом – від 2 до 4 год. після відділення посліду. Процеси, що відбуваються в організмі жінки після неускладнених пологів, є фізіологічними, тому її вважають здоровою вже після 2-4 год. раннього післяпологового періоду. А до цього спостерігають за загальним станом породіллі й надають необхідну медичну допомогу [11, с. 32].

Але такий підхід видається досить сумнівним. Не виключено, що ранній післяпологовий період може супроводжуватися ускладненнями, оскільки здебільшого дітовбивства вчинюються після пологів, які відбуваються поза медичним закладом та без будь-якої допомоги з боку інших осіб. Отже, такий період може тривати довше ніж 2-4 год.

Водночас у літературі є й інші точки зору. Так, О. Б. Кургузкіна вважає, що подібний часовий інтервал підлягає встановленню в кожному конкретному випадку і однозначно його визначити неможливо, оскільки він є індивідуальним у кожній жінки [12, с. 10]. Визначення точних строків після пологів також заперечує Т. Д. Цибуленко [13, с. 7].

Видається, що така позиція є найбільш прийнятною. Можливість визначення конкретних меж (у годинах, хвилинах) даного проміжку часу усувається існуванням різних психічних та фізичних властивостей організму кожної конкретної жінки. Отже, момент закінчення періоду «відразу після пологів» слід визначати у кожному конкретному випадку. Орієнтиром при цьому, може слугувати момент початку проведення заходів по догляду за немовлям. У цей момент породіллі усвідомлює свій обов'язок щодо догляду за дитиною, що може свідчити про завершення зумовленого пологамі стану. До таких заходів, на нашу думку, можна віднести перев'язування пуповини, миття щойно народженого немовляти і особливо перше годування. Зокрема, С. В. Бородін заперечуючи встановлення будь-якого заздалегідь визначеного строку вважає, що період «відразу після пологів» завершується з моментом, коли мати почала годувати дитину [14, с. 174].

Унаслідок проведеного нами аналізу матеріалів слідчої та судової практики не було виявлено жодного випадку, коли б убивство матір'ю своєї новонародженої дитини (відразу після пологів) вчинювалось після годування немовляти. Результати опитування засуджених за дітовбивство жінок, також показали, що ні одна з них не годувала дитину після народження і до позбавлення її життя [5, с. 33].

Відмічено, що в древніх германців актом годування дитини затверджувалося право на життя особи [15, с. 43]. А в сучасній медичній практиці саме годування матір'ю новонародженої дитини використовують як метод запобігання відмові від немовляти, оскільки цей акт сприяє появі материнських почуттів [16, с. 5].

Проте, цей орієнтир не може бути універсальним, зважаючи на конкретні обставини справи. Наприклад, у випадках лікарняних пологів (де процес грудного годування новонароджених контролюється з боку медперсоналу, а також доступ матері до дитини обмежений) чи за відсутності власне грудного молока чи засобів штучного вигодовування тощо.

Принагідно зауважимо, що у наукових дослідженнях проблеми відповідальності за цей злочин, наголошується на тому, що підставою пом'якшення відповідальності, а отже обов'язковою ознакою складу злочину є особливий психофізичний стан жінки, а не час вчинення злочину [7, с. 8; 17; 18, с. 100]. Погоджуючись з тим, що підставою пом'якшення відповідальності жінки-породіллі є особливий психофізичний стан, зазначимо, що введення цієї ознаки як конструктивної, спричинить труднощі під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь. Адже, будь-яких медико-психологічних критеріїв для встановлення та доведення наявності особливого психофізичного стану на сьогодні не існує. Т. М. Приходько з цього приводу, слушно зауважила, що охарактеризувати та проаналізувати цей стан, розкрити його особливості, на жаль, не можливо, оскільки спеціальних досліджень у галузі медицини, психіатрії і, відповідно, літератури про них на цю тему немає, а тому робити які-небудь висновки відносно цього особливого стану важко [19, с. 85]. Пленум Верховного Суду України відмовився від використання ознаки особливого психофізичного стану як обов'язкової. Так, у п. 21 Постанови №2 від 7 лютого 2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я людини» зазначено, що умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини кваліфікується за ст. 117 КК України, якщо воно вчинено під час пологів або відразу після них. Такий стан презюмується у кожному випадку вчинення цього виду вбивства.

Більше того, ми вважаємо, що у кожному випадку вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів жінка-породіллі (роділлі) перебуває в особливому психофізичному стані. Інтенсивність та глибина цього стану залежить від конкретних обставин вчинення злочину (пологи в особливій обстановці, наявність особистої травмуючої ситуації), а наявність раптового чи заздалегідь обдуманого умислу у жінки може враховуватись при призначенні покарання, що дозволяє санкція ст. 117 КК України.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, обов'язковою ознакою складу злочину, яка підлягає встановленню та доведенню є не особливий психофізичний стан, а час вчинення злочину, а саме під час пологів або відразу після пологів. Період «під час пологів» це проміжок часу, який триває з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини та закінчується із завершенням пологового процесу. Період «відразу після пологів» це проміжок часу, початок якого настає з моменту завершення пологів (народження посліду), а момент закінчення визначається у кожному конкретному випадку, залежно від обставин справи. Протягом цих часових проміжків жінка-породіллі (роділлі) перебуває в особливому психофізичному стані, завдяки чому відповідальність за цей злочин пом'якшується.

Джерела та література

1. Довідка Департаменту інформаційних технологій при МВС України за 1993-2005 рр. – Рукопис.
2. Довідка Департаменту інформаційних технологій при МВС України за 2004-2008 рр. – Рукопис.
3. Статистична інформація 2013 р., 2014 р., 2015 р. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo.
4. Запорожан В. М. Акушерство і гінекологія: Підручник/ В. М. Запорожан. – К.: Здоров'я, 2000. – Кн. 1: Акушерство. – 432 с.
5. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): монографія / О. Л. Старко. – Луцьк: Вежа, 2009. – 188 с.
6. Погодин О., Тайбаков А. Убийство матерью новорожденного ребенка / О. Погодин, А. Тайбаков // Законность. – 1997. – №5. – С. 16-17.
7. Карасова А.Л. Убийство матерью новорожденного ребенка (теоретико-прикладные аспекты ответственности по ст. 106 УК РФ): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.Л. Карасова; Рост. гос. ун-т. – Ростов, 2003. – 26 с.
8. Лукичев О. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика детоубийства: втореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. В. Лукичев; Санкт-Петербург. акад. МВД России. – СПб., 1997. – 17 с.
9. Трясоумов М. А. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с убийствами матерью новорожденного ребенка (ст. 106 УК РФ): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. А. Трясоумов; Уральская гос. юрид. акад. – Екатеринбург, 2000. – 22 с.
10. Красиков А. Н. Уголовно-правовая охрана прав и свобод человека в России / А. Н. Красиков. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1996. – 120 с.
11. Попов А. Н. Убийство матерью новорожденного ребенка (ст.106 УК Российской Федерации) / А. Н. Попов. – СПб.: Санкт-Петербургский юрид. ин-т, 2001. – 68 с.
12. Кургузкина Е. Б. Предупреждение убийства матерью новорожденного ребенка (криминологические и уголовно-правовые аспекты): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Е. Б. Кургузкина; Всерос. науч.-

исслед. ин-т МВД РФ. – М., 1999. – 25 с.

13. Цибуленко Т. Д. Детоубийства и меры по их искоренению: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Т. Д. Цибуленко; Объединенный совет ин-та философии и ин -та гос-ва и права. – К., 1975. – 24 с.

14. Бородин С. В. Преступления против жизни / С. В. Бородин. – М.: Юристъ, 1999. – 356 с.

15. Бычков И.Я. Детоубийство в современных условиях / И.Я. Бычков. – М.: Гос. мед. изд-во, 1929. – 63 с.

16. Тарасюк Т. Народилося 13 тисяч немовлят / Т. Тарасюк. // Вісник (український тижневик). – 2004. – 16 груд. – С. 5.

17. Байлов А. В., Ліщина Е. С. Актуальні питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини / А. В. Байлов, Е. С. Ліщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/aktualni-pitannya-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-za-umisne-vbivstvo-matir-yu-svoeyi-povonarodzhenoyi-ditini>.

18. Шевченко О. В. Особливий психофізіологічний стан жінки як обов'язкова ознака суб'єкта злочину, передбаченого ст. 117 КК України / О. В. Шевченко // Вісник кримінологічної асоціації України. – 2014. - № 6. – С. 98-107.

19. Приходько Т. М. Проблема обмеженої осудності в кримінальному праві: дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Т. М. Приходько; НАВСУ. – Київ, 1999. – 216 с.

Старко О. Время как обязательный признак состава умышленного убийства матерью своего новорожденного ребенка. Стаття посвящена проблеме уголовной ответственности за умышленное убийство матерью своего новорожденного ребенка, в частности исследуется содержание признака времени совершения преступления. Освещается научная дискуссия и обосновывается собственная точка зрения по определению временных промежутков «во время родов», «сразу после родов». Анализируется соотношение времени совершения преступления и особого психофизического состояния женщины при родах. Обязательным признаком состава преступления, подлежащим установлению и доказыванию, является не особое психофизическое состояние, а время совершения преступления, а именно, детоубийство во время родов или сразу после родов. Период «во время родов» это промежуток времени, который проходит с момента начала уголовно-правовой охраны жизни ребенка и заканчивается с завершением родового процесса. Период «сразу после родов» это промежуток времени, начало которого наступает с момента завершения родов, а момент окончания определяется в каждом конкретном случае, в зависимости от обстоятельств. В течение этих временных промежутков женщина-роженица находится в особом психофизическом состоянии, благодаря чему ответственность за это преступление смягчается.

Ключевые слова: убийство, детоубийство, мать, новорожденный ребенок, роды, особое послеродовое состояние.

Starko O. Time as a Mandatory Attribute of Intentional Killing of a Newborn Child by His Mother. The article deals with the problem of criminal responsibility for the murder of a newborn child by his mother. In the focus of attention are the content characteristics of time of the crime. The author reveals the scientific discussions and justifies his own point of view concerning the definition of time periods, e.i. «during childbirth», «immediately after birth», having analyzed the relationship between the time of the offense and special psychophysical state of a woman-mother. The author concludes that not special psychophysical state, but the time of the offense, namely during childbirth or immediately after birth can be considered as mandatory feature of the offense, which is liable to establish operational development. The period of «during childbirth» is a period of time, which lasts from the beginning of criminal protection life of a child till the completion of the childbirth process. Period «immediately after birth» is a period of time starting with the completion of giving birth to a child (birth of afterbirth), but the end of this period is determined in each particular case depending on the circumstances. During these time periods woman (woman in childbirth) is in a special psychophysical state, so the responsibility for this crime is mitigated.

Key words: killing, child-murder, mother, newborn, birth, special psychophysical state.